

CÜREYC

Ebû Hüreyre'den rivayet edilen hadise göre beşikte konuşan üçüncü çocuk Benî İsrâil'den bir kadının oğludur. Bu kadın çocuğunu emzirirken yanından gösterişli bir süvari geçmiş, kadının, "Allahım! Benim çocuğumu da bu atlı gibi yiğit yap" diye temennide bulunması üzerine çocuk memeyi bırakmış ve, "Allahım! Beni onun gibi yapma" diyerek emmeye devam etmiştir. Daha sonra kadın dövülen ve işkenceye tâbi tutulan bir câriyenin yanından geçmiş ve evlâdının onun durumuna düşmemesini dileyince çocuk yine annesinin memesini bırakarak, "Allahım! Beni bu kadın gibi yap" demiştir. Bunun üzerine kadın oğluna kendisinin-kilere aykırı dileklerde bulunmasının sebebini sormuş, o da şöyle cevap vermiştir: "Anneçığım! O heybetli atlı bir zâlimdi. Cârîyeye gelince onun için zina etti diyorlar, halbuki zina etmemiş; çaldı diyorlar, halbuki çalmamıştır. O mâsum kadın 'Allah bana yeter' demek suretiyle O'na sığınmaktadır" (hadisin değişik rivayetleri için bk. İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 134-136; vaktinden önce konuşan çocukların sayısı, bunlarla ilgili olaylar ve konunun genel değerlendirilmesi için bk. MÜCİZE).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 307-308, 385, 433-434; Buhârî, "Mezâlim", 35, "Enbiyâ", 48, "Amel fi's-şalât", 7; *Tarih-i Taberî Tercemesi*, Konya, ts., I, 228; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, III, 135-136; Sa'lebî, *Arâ' isü'l-mecâlis*, s. 335; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, II, 134-136; İbn Hacer, *Fethu'l-bâr* (Sa'd), V, 126-127; VI, 480-483, 511; Aynî, *Um-detü'l-kâr*, İstanbul 1308-11, III, 714-717; VI, 159-160; Kastallânî, *İrşâdü's-sârî*, Bulak 1304, IV, 280-281; Arûsî, *Netâ' icü'l-efkâr*, Bulak 1290, IV, 160-162; Kasım Kufralı, "Cüreyc", *İA*, III, 247-248; J. Horowitz, "Djuraydî", *EI*² (Fr.), II, 617.

ABDURRAHMAN KÜÇÜK

CÜRHÜM (Benî Cürhüm)

(بنو جرهم)

Kahtâniler'e mensup
eski bir Arap kabilesi.

Anayurtları Yemen olan ilk Cürhümlüler de Âd, Semüd, Tasm ve Cedîs kabileleri gibi asırlar önce meydana gelen bir âfet neticesi tarih sahnesinden silinen Araplar'dandır (Arab-ı bâide) ve haklarında güvenilir hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bu felâketten kurtulan Cürhümlüler daha sonra çeşitli sebeplerle Yemen'den Hicaz'a göç ederek Mekke'ye yerleşmişlerdir. Hz. İbrâhim karısı Hacer ile oğlu İsmâil'i onlar Mekke'de buldukları sırada buraya getirip bırakmıştır. Başka bir rivayete göre ise Cürhümlüler Hz. İbrâhim'in karısı Hacer ile

oğlu İsmâil'in Mekke'de bulunduğu sırada buraya gelip yerleşmişlerdir. Cürhümlüler'in arasında büyüyen Hz. İsmâil onların ileri gelenlerinden birinin kızıyla evlendi. Kâbe'nin idaresi Hz. İsmâil'den bir nesil sonra Cürhümlüler'in eline geçti. Önceleri Hz. İsmâil'in tebliğ ettiği dini kabul eden Cürhümlüler daha sonra sapıklığa düştüler; Kâbe'ye saygı göstermediler, gizli açık her türlü ahlâksızlığı yapmaya başladılar. Kâbe'ye takdim edilen hediyeleri çaldıkları gibi hac için Mekke'ye gelenlere de işkence ettiler. İslâm tarihi kaynakları ve eski dönem şiirleri, bunun üzerine Cenâb-ı Hakk'ın onlara burun kanaması illeti (ruâf) ve karınca musallat ederek bir kısmını helâk ettiğini belirtirler. Seylû'l-arım* dolayısıyla bu bölgeye gelen Huzâa ve Kinâne oğulları Mekke'ye saldırarak kısa bir çarpışmadan sonra Cürhümlüler'i yenilgiye uğrattılar. Şehri terketmek zorunda kalan Cürhümlüler, Hacerüleşved'i yerinden söküp bir yere gömdükten ve Zemzem Kuyusu'nu kapatıp yerini belirsiz hale getirdikten sonra tekrar ilk yurtları olan Yemen tarafına gittiler. Bir rivayete göre burada bir sel âfetine uğrayarak helâk oldular. Gerçekten de daha sonraki dönemlerde Cürhümlüler'e rastlanmamaktadır.

Hız Peygamber zamanındaki Lihyanoğulları'nın Cürhümliler soyundan geldiğine dair olan rivayet (Taberî, I, 612) doğru kabul edilmemektedir. İbn Haldûn Cürhümlüler'in İbrânîce konuştuklarını belirtirse de bu husus doğru değildir. Çünkü bütün kaynaklar bunları Arapça konuşan hâlis Arap (Arab-ı âribe) kabileleri arasında sayar.

Câhiliye inançlarına göre müşrik Araplar'ın iki meşhur putu olan İsfâf ve Nâile, bir gece gizlice Kâbe'de birleştikleri için taşlaşan Cürhümlü iki aşığı temsil etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sire*, bk. İndeks; Ezrakî, *Ah-bârü Mekke* (Melhas), I, 57, 62, 81-106, 116, 119, 122, 159, 171, 186, 244, 346, 355, 372, 373; II, 40-41, 267-268; Câhiz, *Kitâbü'l-Hayevân*, I, 187; VI, 151, 198; a.m.lf., *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 187; II, 110; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), bk. İndeks; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 30-31; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 196; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, I, 296, 345, 362-363; II, 576; III, 161, 389, 536; IV, 7, 12-14, 16, 38, 43-44, 86-87; V, 647-648; Kehâle, *Mu'cemü' kabâ' illi'l-Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 183; Fr. Buhl, "Cürhüm", *İA*, III, 248; W. Montgomery Watt, "Djurhum", *EI*² (Fr.), II, 618; Abdülkerim Özyayın, "Zemzen", *İA*, XIII, 519-520.

AHMET ÖNKAL

CÜRM

(الجرم)

Hukuken yasaklanan ve yapılması halinde fâilîn had, kısas veya ta'zirle cezalandırılmasını gerektiren fiil
(bk. SUÇ).

CÜRM ü CİNÂYET RESMÎ

Timar topraklarında yaşayanlardan işledikleri suça karşılık alınan bād-ı hevâ* türünden bir vergi.

Osmanlı Devleti'nde timar sistemi ile birlikte ortaya çıkan bu vergi, serbest timarlarda ve serbest olmayan timarlarda farklı şekilde uygulanmıştır. Birtakım malî ve idarî imtiyazlara sahip olup serbest timar telakki edilen padişah hasları ve yüksek devlet memurlarına ait has ve zeâmetlerde cürm ü cinâyet resmi bütünüyle timar sahibine bırakılmış, serbest olmayan timarlarda kanuna göre sancak subaşı ile timar sahibine verilmıştır. Bununla beraber subaşı bulunmayan sancaklarda bu vergi sancak beyi ile timar sahibi arasında pay edilmiştir. Şehirlerde ise cürm ü cinâyet resmini subaşı, asesbaşı veya muhtesibin aldığı görülmektedir.

Cürm ü cinâyet resmiyle ilgili kanun imparatorluğun her yerinde aynı şekilde uygulanmamıştır. Meselâ Aydın sancağında serbest olmayan timarların cürm ü cinâyetleri bütünüyle sancak beyi tarafından alınırken padişah hassı olan yerlerde bu verginin hassa adına alındığı görülmektedir. Aynı şekilde Aydın'da padişah hassından olan Karacakoyunlu Yörükleri'nin cürm ü cinâyetleri hassa-i hümâyun için alınmakta, vakıf topraklarda da iç hazine için tahsil edilmektedir. Cürm ü cinâyet resminin alınmasında bunlardan farklı bir uygulama ise Semendire sancağında görülmektedir. Semendire kanununda belirtildiği üzere bu sancakta alınan cürm ü cinâyet resminin onda birinin knezlerine ait olduğu hükmü bulunmaktadır (Barkan, *Kanunlar*, s. 325).

Cürm ü cinâyet resmi ilk zamanlardan itibaren belli bir miktarda alınmıştır. Bu konuda "Fâtihi Kanunnâmesi"nde zenginden 400, orta halliden 200, daha aşağısından 100 ve nihayet fakirlerden 50 akçe alınması hükmü bulunmaktadır (a.g.e., s. 388-389). Aynı hükümler daha sonraki tarihlerde de geçerli olmuştur.